

Troballes monetàries XXIII

Troballes de Còrsega

M. CRUSAFONT I SABATER
JEAN MALBRUNOT¹

Núm.: AN-73.

Lloc: Bonifacio i el seu entorn immediat.

Composició:

<i>Origen</i>	<i>Nombre</i>	<i>Percentatge</i>	
Gènova	52	31,2	%
Local	68	41	%
França	6	3,6	%
Itàlia continental	5	3	%
Sicília	6	3,6	%
Sardenya	1	0,6	%
Catalunya i València	3	2	%
Incertes	25	15	%
Total:	166	100	%

Dates límit: segle VII-VIII fins a segle XVIII (prescindim d'una peça grega del 1874).

Data més probable de les pèrdues: Segons cada una de les 24 troballes.

Localització: Municipi de Bonifacio.

Data de les troballes: Entre el 1996 i el 2000.

1. Com diem al text, Malbrunot és qui ha aplegat tota la informació. Ell mateix ens ha autoritzat també a realitzar aquesta anàlisi, essencialment de tipus comparatiu, dels fenòmens monetaris locals, part aquesta que assumim, doncs, nosaltres.

Circumstàncies de les troballes

Es tracta de materials de tipus acumulatiu trobats en diferents prospeccions realitzades a la ciutat de Bonifacio i el seu entorn, sigui amb motiu d'obres públiques o d'excavació directa i realitzades i estudiades per Jean Malbrunot. Totes les dades han estat, doncs, aportades per ell. Per la nostra part, hem realitzat l'anàlisi sumària d'aquest material sens entrar en l'estudi peça per peça i amb dos objectius concrets: analitzar la presència i paper de les monedes d'origen català en el seu context i fer l'anàlisi comparativa de la funció de la moneda local de Bonifacio en relació amb la moneda local del nostre país.

Descripció

El material extret ha estat classificat sumàriament i inventariat, però és pendent encara d'un estudi definitiu i de les classificacions rigoroses, així com de la informació gràfica corresponent. Nosaltres hem partit dels dibuixos i descripcions de J. Malbrunot, suficients per a les finalitats que ens hem proposat, però insuficients per poder donar una descripció completa de cada peça.

Del total de les peces retrobades, cal separar un petit coure bizantí dels segles VII-VIII que dona testimoni del domini dels bizantins a l'illa entre els anys 526 i 725.

Cal igualment separar i deixar de considerar cinc de les incertes, que no sabem ni tan sols a quin període corresponen.

Del grup restant, hi ha encara tres peces del segle XVIII que expliciten el domini francès, completament fixat a partir del 1729.

La resta es reparteix entre el període medieval amb 142 peces i el període modern amb 15 peces. Les peces de l'edat Moderna es reparteixen entre quinze de Gènova, una dels Àustria de Sicília, una papal d'Avinyó, una de la Navarra francesa i una de la Savoia.

Les peces de l'època medieval constitueixen el grup més significatiu, amb 142 peces que es reparteixen segons la taula següent:

<i>Origen</i>	<i>Nombre</i>	<i>Percentatges arrodonits</i>	
Gènova	41	29	%
Locals Bonifacio	68	48	%
Corona catalanoaragonesa	7	5	%
Itàlia continental	4	3	%
Sicília normanda	1	0,5	%
Sardenya G. de Narbona	1	0,5	%
Incertes medievals	20	14	%
Totals:	142	100	%

Les peces de la Corona catalanoaragonesa són les següents:

- 1.- Diner de València de Jaume I, CrusVS-314.
- 2.- Diner de Barcelona de Jaume I, CrusVS-308.
- 3.- Croat de Barcelona d'Alfons III, CrusVS-366.
- 4.- Diner de Sicília Frederic III, CrusVS-589.
- 5.- Diner de Sicília tipus àliga/escut català, incert, segle xv
- 6.- Diner de Sicília semblant a l'anterior.
- 7.- Diner de Sicília de Martí el Jove, CrusVS-743.²

Comentaris:

Abans d'iniciar els nostres comentaris cal que, ni que sigui de manera molt esquemàtica, fem una breu referència en forma de taula als diferents dominis que se succeïren a l'illa de Còrsega després de la dominació romana:

<i>Període</i>	<i>Situació dels dominis</i>
456-526	Vàndals
526-725	Bizantins
725-c. 775	Regne lombard d'Itàlia
c. 775-1132	Papat, per cessió carolíngia. Bisbes de Pisa
1132-1284	Pugna entre Pisa i Gènova i influència creixent de Gènova
1284-1729	Gènova, amb intervenció de la Banca di San Giorgio des del 1453 i amb pressió catalana que havia obtingut del papa la investidura de Còrsega el 1295. Els intents catalans cessen amb la mort d'Alfons IV el 1458
1729-1768	Revolta antigènovesa i intervencions d'Àustria i França
1768-1942	França
1942-1943	Ocupació italoalemanya
1943-actualitat	França

Tal com hem dit abans, la major part del material aplegat per J. Malbrunot correspon a l'època medieval i, si separem la ja mencionada peça bizantina, la resta de les monedes inicien les seves cronologies al segle XIII. Es tracta, per tant, de monedes en circulació durant el període de domini genovès. Cal recordar que els intents catalans no tingueren gaire abast. Durant molt de temps, hi hagué a l'illa un partit procatalà, però els sobirans catalans no prengueren decisions de pes per as-

2. Cataloguem segons el nostre M. CRUSAFONT, *Acuñaciones de la Corona Catalano-Aragonesa i de los reinos de Aragón y Navarra*, Madrid, Vico-Segarra, 1992.

solir el domini de l'illa. Consta una anada de Martí l'Humà el 1399, que s'entrevistà amb el llavors cap del partit procatalà, Arrigo Della Roca, però no sabem amb precisió quin era el grau de domini territorial a l'illa d'aquest partit en aquell moment. Alfons el Magnànim assajà en diferents ocasions posseir-se de Còrsega, però malgrat que l'any 1420 arribà a desembarcar a l'illa, fracassà en el seu intent de conquerir Bonifacio. És probable, doncs, que la ciutat on s'han trobat les monedes que estudiem no arribés mai a formar part dels dominis catalans.

Davant d'aquesta situació en tot el període considerat, no té res d'estrany que la major part de les monedes foranes trobades a Còrsega siguin genoveses, les quals representen, segons veiem a la taula, gairebé un 30 % del total. La resta d'aportacions foranes són molt petites, essent, però, la més significativa la presència catalana, amb un 5 %. Cal assenyalar, però, que quatre d'aquestes peces són catalanosicilianes i, per tant, mes aviat semblen indicar les relacions comercials, que no semblen pas potents, amb l'entorn immediat de l'illa, equivalent a la presència de les altres peces italianes o a la moneda de Sardenya. Només les tres peces procedents de Catalunya i València podrien ésser expressives d'una relació una mica més intensa, com a resultat de l'existència del partit català dirigit inicialment per Arrigo Della Roca i després per Vicentello d'Istria.³ De tota manera, cal assenyalar que les tres peces esmentades no corresponen pas al període de més activitat dels catalans, ja que es tracta d'un diner de Barcelona de Jaume I, un diner de València del mateix sobirà i un croat de Barcelona d'Alfons el Benigne.

La migradesa d'aquesta presència de peça catalana sembla mostrar, doncs, la debilitat d'aquest contacte sardocatalà. De tota manera, és interessant d'assenyalar aquestes troballes en un dels llocs on es detecten en el circulant monetari peces emeses al nostre país.

Més transcendental resulta, per a nosaltres, el fenomen de la moneda local de Bonifacio, pels paral·lelismes que potser es poden establir amb els amonedaments locals catalans i el cas semblant, encara que cronològicament no concordant, de l'amonedament local de l'illa d'Eivissa.

La moneda local de Bonifacio era gairebé desconeguda abans dels estudis i troballes de J. Malbrunot. Aquest aplegà el conjunt dels seus estudis en el treball titulat *Les monnaies médiévales bonifaciennes* (Bonifacio, 2003), malauradament editat de forma precària i massa mal conegut. Segons aquest estudi, la moneda de Bonifacio s'hauria iniciat en una data incerta que cal situar entre el 1282 i el 1321 i s'hauria allargat fins a finals del segle XV, quan la Banca di San Giorgio hauria instat Gènova que prohibís aquest numerari. Tot i així, consta que el 1501 encara circulava, tot i la reiteració de les demandes d'abolició. La moneda de Bonifacio s'inicia amb uns tipus que semblen copiar el castell o porta que presideix la major

3. En el nostre article «Troballes del Segrià», a *Acta Numismàtica*, núm. 36, p. 221-224, qualificàrem erròniament Vicentello d'Istria de «cabdill sard». Havia de dir, certament, «cabdill cors». Vegeu p. 222.

part de les monedes de Gènova, per passar després a tipus propis amb una B o una espècie de rasclet o lambel a l'anvers i una creu al revers. Les peces de la B porten, a voltes, la llegenda BONIFAC a l'anvers. Hi ha encara unes peces amb un castell a l'anvers que l'autor dona com a incertes, però que per la reiteració de troballes pensa que podrien ésser també locals de Bonifacio.

Totes aquestes peces són d'aram i, segons la documentació aportada per Malbrunot, eren en una relació de tres diners de Bonifacio per dos de genovesos. Altres documents expliciten les dificultats dels corsos per poder pagar deutes contrets, en alguns casos a causa de la importació de blat, amb altra moneda que la pròpia. Però els seus creditors rebutjaven la moneda corsa per les grans pèrdues que els podia ocasionar acceptar un numerari que no tenia valor fora del territori cors.

Aquestes informacions resulten de gran interès per a nosaltres perquè ens evocuen situacions i problemes molt semblants als de la nostra moneda local. En primer lloc, la motivació de les emissions. La baixa proporció de moneda genovesa en relació amb la local sembla indicar una feble alimentació del mercat monetari amb moneda genovesa. Tampoc hi hagué mai un taller monetari oficial genovès a l'illa ni es detecta l'entrada significativa d'altres numeraris externs. Sembla clar, doncs, que hi havia manca de moneda menuda per saldar els intercanvis i que els síndics de Bonifacio degueren haver de prendre la decisió d'alimentar pel seu compte el mercat monetari amb una moneda fiduciària. Sembla clar que la manca d'alimentació monetària havia d'ésser l'efecte de la manca de productes per exportar, que hauria estat la manera natural de captar numerari, fos genovès, fos d'altra procedència. Recordem el cas d'Eivissa, que es trobava en una situació similar i que només podia comptar amb les trameses de sal per poder saldar el seus dèficits amb l'exterior.⁴ La moneda local creava un mercat interior que era perfectament capaç de funcionar amb una moneda fiduciària amb equivalència fixa amb una moneda genovesa que, essent de billó, posseïa un valor intrínsec. El problema, tant en el cas d'Eivissa com en el de Còrsega, es presentà quan s'hagueren d'atendre compromisos amb el mercat exterior. En el cas d'Eivissa, això comportà la caiguda imparable de la cotització del numerari propi i, a Còrsega, sembla detectar-se un procés similar, amb l'increment notable del nombre de lliures de moneda local que calia pagar per un ducat: quatre lliures, dos sous i tres diners el 1472 i set lliures el 1501. Aquestes són les dades conegudes, però sembla molt probable que això no sigui més que una mostra d'un procés de caiguda més i més gran en funció de la necessitat creixent d'entrar en contacte amb un mercat monetari exterior basat en la moneda-valor.

Crida també l'atenció el paral·lel amb les prohibicions i protestes de la metròpoli. La moneda local, eixida d'una necessitat no coberta per les autoritats geno-

4. Vegeu M. CRUSAFONT, «Las monedas de Ibiza desde Carlos I al 1887», *Gaceta Numismática*, núm. 121 (Barcelona, 1996), p. 11-36.

veses, resultava incòmoda, especialment a l'hora de cobrar deutes. Però la manca de solucions alternatives la feia perdurar, malgrat les queixes i reclamacions. A manca de dades més tardanes, Malbrunot opta per suposar que vers la fi del segle XV deuria cessar la circulació de la moneda local de Bonifacio. No ens estranyaria, però, que, tal com va passar també a Eivissa, l'ús d'un instrument imperfecte, però completament necessari, s'hagués resistit llargament a deixar-se suprimir.